

ANALIZA BILANSA

Dodatak „Narodnom Blagostanju“

BROJ 24

BEOGRAD, 11. JUNI 1938.

GODINA X

Sadržaj:

Privilegovana agrarna banka a. d. Beograd
 »Putnik«, društvo za saobraćaj putnika i turista u krajevini Jugoslaviji, Beograd
 Чаковечко-међимурска штедионица д. д., Чаковец

PRIVILEGOVANA AGRARNA BANKA A. D. BEOGRAD

1) Bankarski posao

Potpretsednik Privilegovane agrarne banke, g. Andrija Radović, rekao je u svom govoru na godišnjoj skupštini akcionara, da je Privilegovana agrarna banka »seljačka banka«. On je imao potpuno pravo, ako je mislio na to da je Privilegovana agrarna banka najvažniji posredni i neposredni kreditni izvor seljaka. Ona je u tom cilju i osnovana pre 8 godina, i taj zadatak je svojski i ispunila u granicama mogućnosti. Nije bila njena krivica da su je ove sputavale i uputile na uže polje rada, nego što se u početku mislilo.

Ne bismo potpuno iscrpli ulogu i značaj Privilegovane agrarne banke, ako bismo ostali samo kod njene, iako najvažnije, uloge poverioca seljaka. Ona raspolaže vrlo velikom glavnicom, kao najveća akcionarska banka u našoj državi i vrlo velikim iznosima kao rukovalac javnim fondovima. Privilegovanoj agrarnoj banci povereni su vrlo važni javni zadaci, koji bi inače pali u delokrug države, kao što je likvidacija zemljoradničkih dugova i finansijska likvidacija agrarne reforme na velikim posedima. Prema praksi i tradiciji »Analize Bilansa« u prvom redu će nas interesovati rad Privilegovane agrarne banke kao akcionarske banke. Ali, naravno, nećemo moći zanemariti ni njenu javnu funkciju, pošto inače ne bi bila potpuna analiza bančinog poslovanja.

Bilansi i računi gubitka i dobitka daju sledeću sliku.

Račun izravnjanja

Aktiva	1934	1935	1936	1937
		u hiljadama dinara		
Gotovina	1.029	1.667	2.777	4.966
Žiro rač. kod Nar. banke	76	135	522	366
Ček. rač. kod P. šted.	1.108	1.305	1.730	5.261
Blagajnički zapisi	2.193	1.815	5.204	—
Tek. rač. filijala	—	—	549	—
Tek. rač. kod				
Drž. hip. banke	49.312	26.998	24.025	30.316
Tek. računi kod banaka	470	429	96	—
Duž. po hip. zajmov.	479.527	467.430	467.443	424.743
po dugoročnim zajmovima vodn. zadruga	13.721	13.513	13.403	13.403
po zadržanim zajmovima na obv. i men.	173.291	174.175	208.664	215.399
po zadr. tek. rač.	68.463	78.499	75.718	80.513
po lombardu zadr. obv.	983	956	715	738
po esk. menica zadruga i zadruga	1.483	1.492	1.388	6.170
po lomb. hart. od vred.	285	290	537	1.546
Nenaplaćena kamata	—	15.524	—	—
Akcionari	11.115	10.961	10.957	10.954

Osobeni fond za reg.

zemlj. dugova	—	—	—	51.499
Vrednosti rez. fonda	21.184	26.498	25.011	23.745
Vredn. penz. fonda	3.121	5.512	8.289	9.161
Nepokretna imanja	3.626	4.201	10.233	13.158
Nameštaj	632	540	615	561
Razna aktiva	72	262	76	105
Duž. po garancijama	—	36.000	46.000	20.000
Garancije	—	54.000	284.000	320.000
Založne ostave	265.504	270.376	264.209	277.612
Proste ostave	746.021	743.222	713.838	712.688
Kaucije	1.953	1.048	1.098	908
Poslovi za rač. trećih	3.434	3.394	2.676	2.536

Pasiva

Glavnica	700.000	700.000	700.000	700.000
Fondovi: opšti rez.	34.621	35.951	37.106	38.244
za obezb. banč. založ.	1.247	1.323	1.408	1.501
za obezb. mel. obvez.	1.247	1.323	1.405	1.501
za obezb. zadr. obvez.	1.247	1.323	1.408	1.501
za kurs. razl. hart. od vrednosti rez. fonda	—	1.883	1.890	2.371
Penzioni fond	5.574	7.153	8.581	10.788
Ulozi na štednju	10.516	9.153	8.483	9.193
Ulozi po tek. rač.	4.267	5.608	9.095	21.416
Fondovi Min. poljopr. i samoupr. ustanova	15.450	17.769	17.020	17.414
Tek. račun Dir. za likvid. zemljorad. dugova	—	—	—	5.441
Ulog filijala	—	—	19.257	—
Nepodig. dividenda	4.168	5.035	3.990	2.674
Privremeni računi	10.750	5.594	16.370	48.114
Prenosni računi	3.831	2.050	710	2.240
Razna pasiva	12.956	3.650	11.157	12.098
Pov. po garancijama	55.000	90.000	330.000	320.000
Ostavljači ostava	1.011.525	1.013.560	978.047	990.300
Polagači kaucija	1.953	1.048	1.098	908
Pov. po poslovanju za račun trećih	3.434	3.394	2.676	2.537
Zbir bilansa	1.903.613	1.940.242	2.167.776	2.226.300

Promet se iz bilansa ne vidi. Bančina uprava je u neobično iscrpnom i jasnom izveštaju navela novčani promet sa 1,44 milijarde prema 690,2 mil. din. u 1936 g. Taj podatak najbolje pokazuje, da se poslovni volumen ogromno povećao, više nego udvostručio.

Zbir bilansa se nasuprot tome smanjio. Ako izdvojimo ostave, garancije i kaucije kao neutralne pozicije, zbir bilansa je u 1937 god. bio 912,6 mil. prema 1,185 mil., 922,2 mil. i 831,7 mil. Kao što vidimo, on je niži nego što je bio u prethodne dve godine, ali više nego u 1934 godini. Vrlo je inte-

resantna ta pojava da se obrt povećava pri jednovremenom smanjenju salda računa na kraju godine. To bi mogao biti neobično povoljan znak, da je popustila zamrzlost kredita i da je intenzivniji obrt po pojedinim računima. To, međutim, kao što ćemo docnije videti, nije bio slučaj. Povećanje obrta je posledica većih javnih funkcija, koje je Privilegovana agrarna banka primila bez ikakvog izgleda na neku zaradu. U svakom slučaju pokazuje smanjenje zbira bilansa, da su raspoloživa sredstva manja.

Glavnica i fondovi, osim penzionog, čine vlastita sredstva. Njihov zbir iznosi u 1937 god. 743,6 mil. din. prema 743,2 mil., 741,8 i 738,6 mil., od čega u svakoj godini treba odbiti okruglo 11 mil. din., kao neuplaćeni deo glavnice. Vidimo apsolutno normalan porast za sve četiri godine. U tuda sredstva padaju: uložni, tekući računi i fondovi javnih ustanova. Njihova visina je u 1937 god. bila 53,5 mil. prema 53,9 mil., 36,2 mil. i 30,2 mil. Prema 1936 godini možemo da ustanovimo pad, a prema ranijim godinama porast. Vrlo interesantan je odnos između sopstvenih i tuđih sredstava kod Privilegovane agrarne banke. On je 92,9 : 6,9, 92,3 : 6,7 i 96 : 4. Odnos je baš suprotan, nego što je kod privatnih novčanih zavoda. Mi smo u br. 13 od o. g. ustanovili razmeru između sopstvenih i tuđih sredstava kod privatnih novčanih zavoda sa 33,66 : 66,34 u 1936 god. i 34,14 : 66,86 u 1935 godini. Ako bi se kod privatnih novčanih zavoda moglo reći, da imaju previše tuđih sredstava u srazmeri sa sopstvenim, kod Privilegovane agrarne banke je sigurno da ih ima premalo. Mi smo u prošlogodišnjoj analizi konstatovali, da je životno pitanje za nju povećanje raspoloživih sredstava, u konkretnom slučaju depozitnog posla. Iz gornjih podataka se vidi da su se u 1937 god. tuđa sredstva nešto povećala prema sopstvenim sredstvima. Najveći deo tuđih sredstava otpada na uloge na štednju i po tekućim računima. Oni su iznosili 30,6 mil. din. prema 17,5 mil., 14,7 mil. i 14,8 mil. Štedni uložni privatnika bili su gotovo sasvim stabilni kroz poslednje četiri godine, ali je zato veliki porast uloga po tekućim računima. To naročito pada u oči za poslednje dve godine. Vrlo veliki je bio porast po tekućim računima, koji je iznosio 729,6 mil. prema 289,5 mil., 208,5 mil. i 89,3 mil. din. Fondovi Ministarstva poljoprivrede i samoupravnih ustanova su po svojoj prirodi stabilni sa minimalnim prometom. Njihova visina se vidi iz bilansa. Prelazne pozicije u koje ubrajamo privremene i prenosne račune, kao i raznu pasivu i nepodignutu dividendu bile su: u 1937 god. 64,9 mil. prema 32,1 mil., 16,1 mil. i 20,8 mil. Najveći udeo u svakoj godini otpada na privremene račune, koji se sastoje iz otplata anuiteta koji još iz nekih razloga nisu konačno razvrstani. Razna pasiva sadrži 1% provizije zadrugama i savezima po Zakonu o zaštiti zemljoradnika, primljene iznose čija svrha nije naznačena, zatim depozite bančnih bivših hipotekarnih dužnika na ime kupovne cene imanja itd. U prenosnim računima su najzad samo prenosne kamate. Preostaju neutralne pozicije i to: penzioni fond činovnika i služitelja, garancije, ostave i kaucije i komisioni računi. Njihova ukupna visina prelazila je u 1937 god. zbir bilansa i bila u 1937 god., 1,323 mil. din. prema 990 mil. 1,025 mil. i 1,077 mil. Te pozicije su bez uticija na poslovni uspeh. One se uglavnom sastoje od ostave države i dužnika i garancija primljenih od države. Neutralne pozicije pojavljuju se pod istim nazivom i u istoj visini i u aktivni. Privilegovana agrarna banka je najveći deo svojih sredstava plasirala u hipotekarne zajmove: 424,7 mil. u 1937 god. prema 467,4 mil., 467,4 i 479,5 mil. din. Globalna cifra pokazuje smanjenje, pošto je banka otpisala 51 mil. din. po Uredbi o likvidaciji zemljoradničkih dugova. Nove zajmove banka je odobrila samo u izuzetnim slučajevima, kada se prodala zaloga bančnih dužnika novim licima i prilikom deobe postojećih zajmova na više novih zajmova. Što se naplate anuiteta tiče iz izveštaja se vidi da je postala bolja. Nešto manji iznos, nego u hipo-

tekarne, plasirano je u zadružne zajmove, i to: u 1937 god. 302,8 mil. prema 286,5 mil., 255 mil. i 244,2 mil. Kao što vidimo, ta vrsta posla se povećava. Poslovanje sa zadrugama je neobično raznovrsno. Najvažnije grane su zajmovi na zadružne obveznice i menice i zadružnim tekućim računima. Saldo prve vrste zajmova povećan je sa 208,6 mil. krajem 1936 god. na 215,4 mil., a druge sa 42 mil. na 52 mil. Vrlo je interesantan pregled u izveštaju Privilegovane agrarne banke, u koju svrhu su se zadruge koristile kreditom. Na prvo mesto dolazi: otkup pšenice, zatim zadružna prodaja hrane, izvoz zaklanih i živih svinja, lombard masti itd. Velike kredite uživaju i zadruge po tekućim računima, i to u 1937 god. 80,5 mil. prema 75,7 mil., 78,5 mil. i 68,5 mil. din. Oni se sastoje od tekućih računa preuzetih od bivše Direkcije za poljoprivredni kredit od 32,4 mil. din. i od onih, koje je odobrila Privilegovana agrarna banka u toku njenoga postojanja, čija je visina dostigla 48,5 mil. krajem 1937 god. prema 43,3 mil. godinu dana ranije. Tekući računi preuzeti od bivše Direkcije za poljoprivredni kredit nisu se skoro ništa menjali u toku godine. Tekući računi koje je odobrila Privilegovana agrarna banka nasuprot tome pokazuju porast. Veću pažnju je obratila Privilegovana agrarna banka meničnim kreditima, na osnovu individualnih menica zadrugara i pojedinih zemljoradnika.

Vrlo veliki deo zadružnih zajmova potpada pod Uredbu o likvidaciji zemljoradničkih dugova. Banka je izvršila pregled portfelja zadrugarskih obveznica i izdvojila one koje potpadaju pod Uredbu u iznosu od 208,2 mil. din., tj. 68,8%. Od drugih bančnih poslova treba pomenuti lombardni kredit koji je, istina, mali, ali u stalnom porastu. Banka je garantovala uz pokriće sa strane države žiro kredit kod Narodne banke Prizadu.

Da pređemo na likvidne pozicije aktive. Gotovina i odmah raspoloživa potraživanja kod Poštanske štedionice, Državne hipotekarne banke i na žiro računu kod Narodne banke iznosila su 40,7 mil. din. u 1937 god. prema 32,5 mil., 31,7 mil. i 53,7 mil. Gotovina i odmah raspoloživa potraživanja prelaze visinu uloga po štednim knjižicama i tekućim računima. U 1937 god. pojavio se u aktivni osobeni fond za regulisanje zemljoradničkih dugova, koji je obrazovan po Uredbi. Uredba predviđa redovnu dotaciju tog fonda iz državnog budžeta, a osim toga i dividenda na akcije države ide u njega. Kao logična posledica strukture bilansa najvažniju ulogu igraju prihodi od kamata, kao što se to vidi iz donje tablice.

Račun gubitka i dobitka

Rashodi	1934	1935	1936	1937
	u hiljadama dinara			
Kamata	1.164	512	779	752
Troškovi	10.838	—	—	—
Upravni troškovi	—	786	656	762
Plate osoblja	—	7.378	7.426	7.692
Troškovi rev. zadr.	—	—	344	378
Obavez. osig. osoblja	—	779	839	974
Otpisi: po hip. zajm.	208	123	10	4
po nepokr. imanjima	—	—	503	1.355
inventara	70	60	68	97
Čista dobit	36.576	34.386	18.071	18.106
Prihodi				
Kamata	48.471	—	—	—
po hip. zajm.	—	17.639	20.262	19.404
po kratkoroč. zajmovima	—	26.368	8.643	11.471
po hart. od vred.	—	61	146	132
Razni prihodi	349	566	464	527
Prenos dobitka	80	2	36	184
Zbir prih. ili rashoda	48.900	44.636	29.551	31.718

Prihodi su se uvećali prema prethodnoj godini, ali su

se osetno smanjili prema prethodnim godinama. Prihodi od seljačkih dužnika bili su i ove godine manji. To je sasvim prirodna posledica onih velikih žrtava, koje je Privilegovana agrarna banka podnela u korist seljačkih dužnika. Ali znatno veći nego prethodne godine su prihodi od zadružnih i drugih kratkoročnih zajmova. Kod rashoda vidimo neznatan porast plata i troškova. Čista dobit je nešto veća nego u 1936 god. i iznosi 18,1 mil. Njegova raspodela izvršena je kako sledi: 16,5 mil. određeno je za isplatu garantovane 3% dividende na glavnicu od 549 mil. din., sa 522,965 din. su dotirani fondovi, 905.283 din. je isplaćeno u ime tantijeme članovima upravnog i nadzornog odbora, a 206.027 din. preneto je na novi račun.

2) Poslovanje Odeljenja za finansijsku likvidaciju agrarne reforme

Krajem 1933 god. država je poverila banci sprovođenje finansijskog dela likvidacije agrarne reforme na velikim posjedima. Ona to radi preko Odeljenja za finansijsku likvidaciju agrarne reforme. Poslovanje njegovo zavisi od broja primljenih ekspropriacionih odluka do kraja 1936 godine. Odeljenje je primilo od Ministarstva poljoprivrede 48 odluka u iznosu od 16,4 mil. din., a u 1937 god. 187 odluka od 50,1 mil. dinara. Tek je u prošloj godini prema tome počeo intenzivniji rad odeljenja. Donja tablica daje preglednu sliku razvitka finansijske strane likvidacije agrarne reforme.

Aktiva	Bilans			
	1934	1935	1936	1937
	u hilj. dinara			
Gotovina:				
kod P. a. b.	2.502	4.647	7.902	16.177
kod Pošt. šted.	2.888	388	208	403
Agrarni interesenti	—	—	6.250	39.785
Država:				
za dobrovoljačku zemlju				
kao agr. subjekata	—	—	10.701	28.648
za isplaćene obaveze	—	—	—	14
za službu po obav.	—	2.032	34.423	49.632
za račun države	—	—	—	16.932
Osave kod P. a. b.	720.014	717.982	685.727	662.400
Nameštaj	—	—	110	—
Interes, za obav. u opt.	—	1.377	4.019	—
Troškovi	661	1.220	1.999	—
Pasiva				
Spec. gar. fond	—	—	3.530	3.927
Privremeni anuitet	1.254	2.847	5.431	7.449
Redovni anuitet	6	37	202	414
Veleposednici za eks-				
propiranu zemlju	—	—	14.318	34.560
Država za eksprop zemlju	—	—	—	16.203
Država za dopr. vel.				
pos. u kol. fond.	—	—	2.125	6.705
Obveznice u opticaju	—	2.032	34.296	57.432
4% interes za službu obv.	—	—	—	2.422
Dotacije Min. fin. za				
službu obv.	—	—	5.000	16.648
Neisplaćeni kuponi	—	—	190	703
4% državom garantovane obveznice	720.014	717.982	685.718	661.429
Vanredne otplate	—	65	138	—
Neraspoređene sume	294	493	381	—
Privremeni računi	4	2	99	—
Zakupnina za agrar. zemljišta	2.007	2.787	—	—
Ostavljači ostava	—	—	9	972
Zbir bilansa	723.570	726.232	715.474	814.513

Odeljenje je primilo od države obaveznice u ukupnom iznosu od 720 mil., od čega je bivšim sopstvenicima zemlje razdelilo u toku četiri godine 57,4 mil. Ono duguje veleposednicima 34,6 mil. din. prema 14 mil. u 1936 god. za onu zemlju koja je već redovnim putem, nagodbe itd., prešla u posed agrarnih interesenata i za koju iz nekih razloga još nisu izdate obveznice. Za primljenu zemlju duguju agrarni interesenti i država. Prvi 39,7 mil. prema 6,25 mil. u 1936 god., a država 28,6 mil. prema 10,7 mil., zatim državi za onu zemlju koja je eksproprisana u korist erara 16,2 mil., kao i za već ubrani doprinos od veleposednika na ime uloga u kolonizacioni fond za zemlju dodeljenu dobrovoljcima i 49,6 mil. za neisplaćenu zakupninu za dobrovoljačku zemlju.

Prošle godine obrazovan je specijalni garantni fond od 3,5 mil. din. koji je u 1937 god. porastao na 3,9 mil. Prihodi Odeljenja se sastoje od uplata agrarnih interesenata: u 1937 god. 7,8 mil. prema 5,6 mil., 2,8 mil. i 1,5 mil. i dotacija Ministarstva finansija za službu obveznica od 16,6 mil. din. prema 5 mil. u 1935 god. Za službu obveznica je izdato 16,9 mil. din. U gotovom novcu odeljenje raspolaže sa 16,5 mil. din. prema 8 mil., 4,9 mil. i 5,3 mil. Najveći deo gotovine je kod Privilegovane agrar. banke, a samo neznatan deo kod Poštanske štedionice. Ako agrarni interesent prodaje dodeljenu mu zemlju Privilegovana agrarna banka ima pravo prvokupa. Odeljenje je u 1937 god. primilo 2753 ugovora i koristilo se prvokupom u 204 slučajeva, a do kraja 1936 god. primila 3823 i prvokup vršila u 356 slučajeva. Prvi put je objavljen račun rashoda i prihoda samo odeljenja. Prema njemu odeljenje je izdalo za lične izdatke od 1-IX-1933 do kraja 1937 god. 2,6 mil. din., a za materijalne 784.418. Izdaci su pokriveni prinosom od 1% obaveze države i agrarnih interesenata u ukupnom iznosu od 2,9 mil. i specijalnim doprinosom države od 474.160 din.

3) Direkcija za likvidaciju zemljoradničkih dugova

Direkcija objavljuje vrlo često podatke o visini naplate dužnih anuiteta, o isplata potraživanja bankama i izdavanju 3% obveznica. Većina podataka u donjoj tablici objavljeno je već. I u o. g. nastavilo se objavljivanjem tih podataka, tako da već imamo mnogo novije od onih u donjoj tablici.

Ali pojedinačni podaci nikad ne mogu da daju potpunu sliku kao što je daje bilans.

Aktiva	1937
	u hilj. din.
Gotovina	86.511
Tekući računi ustanova	806
Isplaćeni predujmovi ustanovama	33.289
Privremeni računi	604
Naplate od dužnika u 1937	143.473
Poreske uprave za napl. anuiteta	317.510
Prenosni računi	0,2
Privremeni računi ustanova za 25%	
manje (kvota obveznica)	133.331
3% obv. za likv. zemlj. dugova u depou	326.669
Emisija 3% obv. za likv. zemljorad dug.	133.331
Proste ostave	25.036
Privremena zaloga dužn. po Uredbi	84
Pasiva	
Privremeni anuiteti	129.160
Privremeni račun ustanova	129.195
Neraspoređeni iznosi	2.060
Anuiteti u naplati kod poreskih uprava	317.510
Država za preuzete naplate i obaveze	806
Privremeni računi	922
Prenosni računi	49
3% obvez. za likv. zemlj. dug. u opticaju	133.331
Država za emitovane 3% obv.	460.000

Višak primanja fonda	2.491
Ostavljači prošlih ostava	25.036
Polagači privrem. zaloga dužn. po uredbi	84
Zbir bilansa	1.200.239
Fond za isplatu zemljoradničkih dugova	
Izdavanja	1937
	u hilj. din.
Prvi anuitet stavljen na raspolaganje ustanovama	129.133
Troškovi	15.397
Višak primanja za prenos	2.491
Primanja	
Izvršene naplate od dužnika	143.474
Prihod od kamata	3.433
Provizija	102
Vanredni prihodi	12
Zbir računa	147.029

Direkcija zaključuje godinu sa dva računa: bilansom i računom fonda za isplatu zemljoradničkih dugova. Vrlo jednostavan je račun fonda. Njemu su kreditirane naplate od dužnika u iznosu od 143,5 mil. din., koje su upotrebljene za isplatu anuiteta u iznosu od 129,1 mil. din. i troškova 15,4 mil. dok su 2,5 mil. din. preneti na novi račun. U bilansu se većina pozicija pojavljuje jednovremeno u aktivu i u pasivu. To zbog toga što Direkcija nema vlastitih sretstava, niti rukuje tuđim. Ona je zapravo Centrala preko koje se obavlja obračun između novčanih zavoda i zemljoradnika dužnika. Direkcija je do kraja 1937 god. odobrila ustanovama ukupno 129,2 mil. din. po računu privremenog anuiteta. Novčanim zavodima je stavljen na raspoloženje u gotovom 129,1 mil. din. za privremeni prvi anuitet, a od toga je već isplaćeno 33,3 mil. u ime predujma za prvi anuitet i 133,3 mil. u 3% obveznicama za 25% otpisa na ime kvote za obveznice. Direkcija je krajem 1937 imala 86,5 mil. din. gotovine i 326,7 mil. 3% obveznica u depozitu.

Rad oko pregleda i sređivanja materijala ogroman je i nije mogao biti svršen do kraja godine. I u prkos toga, ustanovama je do 31. XII. 1937 stavljen na raspoloženje prvi anuitet u punom iznosu i to u glavnom prema visini zemljoradničkog portfelja kako su ga ustanove prijavile. U izveštaju se kaže da će se u toku 1938 god. sređivati materijal. Posle toga će biti stavljen posao Direkcije na drugu osnovu. Ona je u 1937 g. uprkos svima teškoćama uložila mnogo truda, da likvidacija zemljoradničkih dugova bude što snošljivija za novčane zavode.

milion primeraka u 1937 g. prema 440.000 godinu dana ranije i svega nekoliko hiljada u 1924 god. Dejstvo štampane reči pojačano je fotografijama i filmskom propagandom. U 1937 g. izrađeno je u ateljeju društva 27.565 običnih fotografija prema 20.434, 16.033 i 9.424 u prethodnim trima godinama, 15.897 uveličanih prema 11.013, 3.321 i 1.240 i 337 dužnih metara velikih fotografija od 1 do 2 metra prema 238, 50 i 10. Društvo je organizovalo i niz predavanja preko radia i na Narodnom univerzitetu, o prirodnim lepotama naše zemlje. Propagandni rad vrši se vrlo intenzivno i u inostranstvu. Njegova središta su turistički biro i u Parizu i Berlinu, kojima je Ministarstvo trgovine i industrije dalo titulu zvaničnih turističkih predstavništava naše države. U anglo-saksonskim zemljama Putnik još nema svoje biroe. Da bi u tim zemljama stvorilo raspoloženje za posetu naše zemlje, društvo je snimilo jedan film u boji, koji je isključivo namenjen propagandi u tim zemljama.

»Putnikova« propaganda u mnogome je doprinela da je naša zemlja ušla u red turističkih zemalja. Taj uspeh je tim veći što ni saobraćajni uslovi ni komfor u vrlo velikom delu naših banja i klimatskih mesta nisu pogodni i pre spustavaju nego što unapređuju turizam. U prošloj godini naš turistički promet pokazuje opadanje po broju posetilaca. Broj domaćih i stranih turista bio je 907.935 prema 944.916 u 1936 g., 1.009.728 u 1935 g., 946.380 u 1934 g. i 884.446 u 1933 g., dakle najmanji za poslednje četiri godine, a samo nešto veći nego u 1933 god. Ali zato je prošla godina rekordna po broju probavljenih dana koji je iznosio 5.289 mil. prema 5.265 mil., 5.117 mil., 4.644 mil. i 4.389 mil. Interesantna je pojava da broj stranih turista raste u 1937 g. nasuprot domaćim, ali broj probavljenih dana pada opet suprotno prema boravku domaćih turista. Interesovanje za naše krajeve u inostranstvu je veliko, ali ograničenja u dodelivanju deviza u zemljama sa deviznim režimom, primoravala su putnike da skrate svoj boravak. Domaći posetioци su duže vreme boravili u pojedinim turističkim mestima. To je nesumnjivo dokaz, da su pojedinci u mogućnosti više da troše u turističke svrhe. Opadanje broja posetilaca pokazuje, međutim, da su naša turistička mesta još preskupa i nepristupačna za šire slojeve. Ni najbolja turistička propaganda ne može da koristi, ako su putnici izloženi troškovima, koji prelaze njihovu platežnu moć. Turistička propaganda, koju obavlja Putnik po sasvim modernim načelima, imaće puno uspeha tek onda, ako se ispune lokalni preduslovi u pojedinim turističkim mestima.

Društvo je u 1937 g. potrošilo za propagandu 4 mil. din. prema 3 mil. u prethodnoj godini. Taj izdatak je najosetljiviji rashod društva, i ako nije najveći. Iz donje tablice se vidi da je najviše izdato za provizije i to 5,6 mil. din prema 4,7 mil.

»PUTNIK«, DRUŠTVO ZA SAOBRAĆAJ PUTNIKA I TURISTA U KRALJEVINI JUGOSLAVIJI, BEOGRAD

U 1937 god. »Putnik« je završio petnaestu godinu svoga rada. Za to vreme je ime »Putnik« postalo opšte poznato, ne samo kod onog malog broja imućnih ljudi koji često putuju i posećuju banje i turistička mesta, nego i u širokim narodnim slojevima. »Putnik« je postao popularan. Ako se pitamo za uzroke tog nesumnjivog uspeha, koji je postignut za srazmerno kratko vreme, moramo se vratiti malo nazad i tražiti odgovor iz ranijih izveštaja društva, kao i analiza bilansa koji su objavljeni u dodatku »Narodnog blagostanja«. Iz njih ćemo videti da je u velikoj meri porastao propagandni rad društva. Propagandna izdanja dostigla su blizu jedan

Račun gubitka i dobitka

Rashodi	1934	1935	1936	1937
	u hiljadama dinara			
Lični izdaci	1.285	1.603	1.525	1.722
Materijalni izdaci	484	550	480	560
Porezi i takse	574	422	145	1.258,6
Otpis inventara	775	17	119	131
Otpis dubioznih potraživ.	1.984	101	202	129
Sudski i advokatski trošk.	—	—	—	67
Izdaci za propagandu	2.736	4.081	3.139	4.018
Isplaćene provizije	4.304	4.253	4.721	5.636
Troškovi komer. jedinica	1.494	1.701	1.628	1.958,9
Dobitak	1.486	1.619	612	212,5

Prihodi				
Od prodaje karata	5.901	5.772	6.523	7.849
Prihodi komer. jedinica	8.904	8.395	5.429	7.474
Razni prihodi	282	180	261	278
Prenos dobiti	34	—	359	92
Zbir prihoda i rashoda	15.124	14.348	12.573	15.694

Lični izdaci povećali su se nešto, sa 1,5 mil. na 1,7 mil. din., tako isto i materijalni sa 480.000 na 560.000. Otpisi su iznosili 260.000 prema 321.000. Na ime poreze i takse plaćeno je srazmerno vrlo mnogo, 1,3 mil. din. prema 145.000 u 1936 g.

Komercijalne jedinice društva prouzrokovale su troškove od 1,9 mil. din. prema 1,6 mil. Prihodi dolaze iz dva važna izvora, od prodaje karata 7,8 mil. prema 6,5 mil. i od komercijalnih jedinica 7,5 mil. prema 5,4 mil. Razni prihodi su neznatni, i iznose svega 278.000 prema 261.000 din. Društvo, iako vrši važnu javnu funkciju na polju unapređenja turizma, ne prima državnu subvenciju. Ono nije oslobođeno ni poreza ni taksa. Velike izdatke oko propagande turizma i izdržavanja potrebne upravne i stručne organizacije društvo pokriva, prodajom željezničkih karata i prihodom komercijalnih jedinica. Ukupna prodaja voznih karata iznela je 161 mil. din. prema 136 mil. u 1936 g. Od toga na jugoslovenske željezničke karte otpada 117,6 mil. din. prema 101,4 mil. Provizija iznosila je 5,8 mil. što odgovara 4,9%. Komisionarima isplaćeno je 3,8 mil., 3,26%, tako da je neto provizija društva bila 1,9 mil. din., 1,64%. Za prodaju stranih željezničkih karata društvo je primilo 1,8 mil. din., 4,9%, komisionarima davalo 1,3 mil. 3,38%, i prema tome neto prihod imalo od 567.466, 1,51%. Bruto provizija od prodaje avionskih, parobrodskih i automobilskih karata bila je 244.681, u procentima 4,21%. Posle isplate komisionara društvu je ostala čista provizija od 120.818 din. 2,08% neto provizija od prodatih voznih karata bila je 2,2 mil., 1,37%.

Taj prihod sam ne bi bio dovoljan ni za propagandu, a kamoli za pokriće ostalih troškova. Najveći deo prihoda daju komercijalne jedinice. One su sastavni delovi Putnika i podeljene su na oteke: Najvažniji među njima je bankarsko-devizni otek. On obavlja devizne poslove, koji su u vezi sa turističkim prometom (izdavanje turističkih čekova, hotelskih bonova, kreditnih pisama itd.) kao i transferna potraživanja društva u inostranstvu, koja u glavnom potiču od prodatih voznih karata. Rad oteka, kaže se u izveštaju, bio je zadovoljavajući. Otek za društvena i paušalna putovanja organizovao je putovanja u unutrašnjosti, iz zemlje u inostranstvo, a iz inostranstva u našu zemlju. Otek za turističku literaturu prodaje domaće i strane turističke publikacije, kao i legitimacije stranih sajмова. Rad oteka za železničku reklamu bio je teži u 1937 g., kaže se u izveštaju društva, pošto su privatna preduzeća smanjila reklamne budžete, a osim toga su visoke državne takse delovale negativno. Znatno materijalan uspeh pokazali su glavni biro i u Beogradu i biro u Dubrovniku, dok su dva biroa u Beogradu i oni u inostranstvu imali samo propagandnu vrednost. Čist prihod od svih komercijalnih jedinica bio je 5,5 mil. din.

Račun izravnjanja »Putnika« igra sporednu ulogu. Imovina društva nije u srazmeri sa obimom poslova koje ono obavlja. To je sasvim prirodno, pošto Putnik nije tečevinsko poduzeće privatnog ili javnog kapitala, nego javna organizacija za unapređenje turizma u zemlji. Komercijalna delatnost društva je samo izvor za dobijanje sredstava za unapređenje turizma.

Račun izravnjanja				
Aktiva	1934	1935	1936	1937
	u hiljadama dinara			
Gotovina i banke	947	816	999	1.845
Devize i valute	741	2.867	4.753	2.862
Hartije od vrednosti	567	464	1.234	1.582,5
Zastupništva u zemlji	2.324	2.124	2.343	3.244,4
Dužnici u zemlji	1.223	3.344	4.389	3.784,2
Zastupništva u inostr.	9.550	3.297	7.333	4.960
Dužnici u inostranstvu	5.264	3.459	1.011	137
Roba	80	88	83	63,5
Nameštaj	—	156	100	100
Razna aktiva	1.931	1.405	1.487	1.739
Garancije i ostave	—	—	—	4.340
Pasiva				
Glavnica	600	600	600	600
Fondovi	2.769	7.211	8.124	7.514
Poverioci u zemlji	13.211	3.549	5.817	5.092
Poverioci u inostranstvu	2.913	2.708	5.910	4.455
Razna pasiva	1.653	2.329	2.579	2.443
Dobitak	1.486	1.619	612	612
Polagači garanc. i ostava	—	—	—	4.340
Zbir bilansa	22.632	18.017	23.732	20.317

Glavnica je svega 600.000 din. Ukupni iznos fondova je 7,5 mil. prema 8,1 mil. din. u 1936 g. Fond za osiguranje i održavanje zastupništva u inostranstvu prepolovljen je i iznosi 1,4 mil. prema 2,7 mil. u 1936 g., što je prouzrokovalo smanjenje ukupnog iznosa. Ostali fondovi su porasli i to: rezervni sa 642.000 na 736.568, za propagandu i unapređenje turizma sa 2,43 mil. na 2,74 mil., potporni fond za osiguranje i pomaganje opšte korisnih turističkih društava sa 1,17 mil. na 1,29 mil. i fond za nabavku kuće sa 272.000 na 282.718 din. Najveće pozicije u bilansu su obračunski računi sa komitentima i zastupnicima u zemlji i u inostranstvu i sa komisionarima u zemlji i u inostranstvu. »Putnik« drži veliku gotovinu 1,8 mil. din. prema 1 mil. Stok deviza i valuta se smanjio sa 4,8 mil. na 2,9 mil. din. Hartije od vrednosti bilansirane su sa 1,6 mil. din. prema 1,2 mil. Vrednost nameštaja je u bilansu 100.000 din. Razna aktiva iznosi 1,7 mil. din. Njen najveći deo otpada na vrednost obavezne štednje osoblja u uložnim knjižicama, zatim na kaucije u gotovom i najzad na prelazne račune. Isti sastav ima i razna pasiva. Društvo je u 1937 g. postiglo dobitak od 212.445 din., koji će se kao ranijih godina upotrebiti za opšte korisne ciljeve domaćeg turizma.

Na kraju treba još pomenuti da je Putnik u početku 1938 g. kupio kuću u Beogradu na uglu Kralja Milana i Brijanove ulice, koja će se preurediti za društveni dom. U tu kuću će se smestiti i glavna biletarnica. Na podizanje društvenog doma Putnik je bio obavezan ugovorom sa Generalnom direkcijom državnih železnica.

Članovi upravnog odbora su g. g.: Dušan Milićević, pretседnik, Milan Milić, potpretседnik, Jaša Grgašević, Nikola Kusević, Dr. Ivo Tartalja, Đuro Ružić, Dr. Dušan Jeftanović, Dr. Vladimir Belačić, Dragoljub Blagojević, ing. Dimitrije Atanacković, Dr. Toma Milić, Dr. Milan Hristić, Dr. Fran Šter, Dr. Matija Vidojević, Vladan Bogdanović. U nadzornom odboru su g. g.: ing. Štanoje Milivojević, pretседnik, Milan Jelinić, Dr. Stevan Milačić, Rudolf Đunio, Dr. Lovro Radićević, Đorđe Popara, Ivo Šubić.

ЧАКОВЕЧКО-МЕЋИМУРСКА ШТЕДИОНИЦА Д.Д.,
ЧАКОВЕЦ

Чаковечко-Међимурска штедионица је мањи новчани завод са главницом од само 1,5 мил. дин. Међутим, она ипак данас важи као једна од најбољих провинцијских банака Савске бановине. Благодарени поверењу које је ова сада већ преко 66 година стара штедионица умела да сачува, код ње је и у најтежој фази банкарске кризе одлив улога био оразмерно мален. Од 1930 до краја 1933 улози су јој били пали само за 20%. То није много. Поред тога ни тај одлив улога није био изазван кризом поверења, већ општим погоршањем привредних прилика. У току последње четири године улози показују опет задовољавајући пораст. Чаковечко-Међимурска штедионица се није никако користила заштитом. Додуше, и она је давала зајмове земљорадницима, али су јој с обзиром на укупне послове потраживања од земљорадника била, срећом, сразмерно незнатна, јер она највећим делом ради са трговцима, извозницима, индустријалцима, занатлијама итд. Иначе, она игра врло важну улогу код финансирања извоза производа важних за тај крај (кукуруз, пасуљ, коњи, говеда итд.).

Рачун изравнања

Актива	1934.	1935.	1936.	1937.
	у хиљадама динара			
Благајна	728	708	891	921
Валуте	28	15	47	32
Благ. записи	1.500	—	250	500
Нар. Банка и П. штед.	1.746	1.427	888	1.346
Остали новчани заводи	1.294	1.239	3.431	5.949
Новч. зав. тек. рач.	514	91	127	118
Харт. од вредности	1,118	1.142	1.156	1.582
Менице	12.272	12.451	6.258	5.276
Агр. банка 50%	—	—	2.571	2.201
Држ. облиг. 25%	—	—	995	541
Разл. код сељ. дуг.	—	—	650	550
Дужници	6.052	8.747	9.872	9.429
Непокретности	741	900	692	557
Инвентар	—	65	50	50
Пасива				
Главница	1.500	1.500	1.500	1.500
Рез. фондови	1.800	1.840	1.880	1.950
Латентне резерве	4.573	4.573	4.573	4.573
Пензиони фонд	130	140	150	165
Улози на књиж.	12.721	12.579	12.870	13.516
Улози тек. рач.	4.795	5.183	6.338	6.739
Повериоци	1	25	28	25
Разна пасива	200	650	147	145
Добитак	272	294	399	438
Збир биланса	25.993	26.785	27.879	29.052

Од 1933 збир биланса постепено опет расте и достигао је ранију рекордну висину. Крајем 1937 он износи 29,05 мил. Од тога отпада преко 8 мил. дин. на сопствена средства. Као што је већ споменуто, главница износи само 1,5 мил. дин. Међутим, резервни фондови са дотацијом из добитка за 1937 прелазе 2 милиона. Поред тога постоје и латентне резерве од 4,57 мил. Прошле године у пасиви су најјаче порасли улози на књижице (за 646 хиљ.), а затим они по тек. рач. (за 401 хиљ.). Ове врсте улога крајем 1937

износе 20,2 мил. према 17,5 мил. дин. крајем 1934. Повериоци износе свега 25 хиљ. Реесконтом се Штедионица служи само с времена на време, и то готово једино за време извозне сезоне.

У активи видимо да је ликвидитет Штедионице знатан. Готовина у благајни и потраживања по виђењу износе 8,75 мил. према 5,5 мил. у 1936 и 3,5 мил. дин. крајем 1935 г. Дужници по текућим рачунима билансирани су са 9,43 мил. и не показују већих промена према 1936 или 1935, док су у односу на 1934 повећани за преко 50%. Менице износе 5,27 милиона, за 1 милион дин. мање него у претходној години. Потраживање од Аграрне банке је за 370 хиљ. мање и износи још 2,2 мил. Штедионица је од Аграрне банке примила први ануитет, а тако исто половину нападајућег јој износа 3% обвезница за ликвидацију земљорадничких потраживања. Штедионица је ове обвезнице прикључила својој залихи хартија од вредности, која је на тај начин порасла са 1,15 мил. у 1936 на 1,58 мил. крајем 1937. Као што се види Штедионица је готово сва нова средства употребила за појачање свог ликвидитета. Пословним пријатељима су стављени на расположење потребни им кредити, али су наплате биле ипак нешто веће од исплата, тако да је и стање кредита крајем 1937 било нешто мање од оног у 1936 години.

Рачун губитка и добитка

Расходи	1934.	1935.	1936.	1937.
	у хиљадама динара			
Плате	420	433	450	501
Трошкови	234	279	282	275
Порези	178	129	245	312
Камате	811	785	800	901
Отписи	213	188	488	201
Чисти добитак	272	294	399	438
Приходи				
Пренос добити	16	28	28	65
Камате	1.462	1.539	1.773	1.724
Провизије	585	555	788	768
Од непокретности	66	63	71	70
Напл. отпис. потраж.	—	5	4	1
Збир прихода	2.129	2.190	2.664	2.629

Збир прихода износи 2,6 мил. и нешто је мањи него у претходној години, али је ипак још увек за 400 хиљ. дин. већи од оног из 1935 г. На страни расхода видимо да порези и плате показују тенденцију пораста. Пасива камата била је прошле године такође за 100 хиљ. већа него у 1936. Међутим, отписи износе само 201 према 488 хиљ. д. у 1936. Чисти добитак за 1937, вез преноса, износи 373 хиљ. према 371 хиљ. у 1936. Укупни чисти добитак заједно са преносом из претходне године износио је 438 хиљ. Он је овако подељен: резервном фонду 80 хиљ., пензионом фонду 25 хиљ., за тантијему члановима оба одбора и чиновништву 65 хиљада., за добротворне сврхе 5 хиљ., за отпис намештаја и непокретности 12 хиљ., за 12% дивиденду (као и у 1936 према 10% у току неколико претходних година) 180 хиљ. дин. док се остатак од 71 хиљ. преноси на нови рачун.

У управном одбору су г.г.: Бела Бенедикт (претседник), Иван Мозес (потпретседник), д-р Албин Блажић, Александар Божичковић, Антун Бродњак, Артур Гвоздановић, Алберт Мајдер, Геза Мозес, Људевит Нојфелд и Диониз Зор. Чланови надзорног одбора су господа: д-р Вилим Виола, Марко Лајтнер, Вилим Нојман, Хинко Серб, Вилко Шен и Едо Стиглић. Директор је г. Бено Болгар.